TijdSchrift

84
Juni 2002

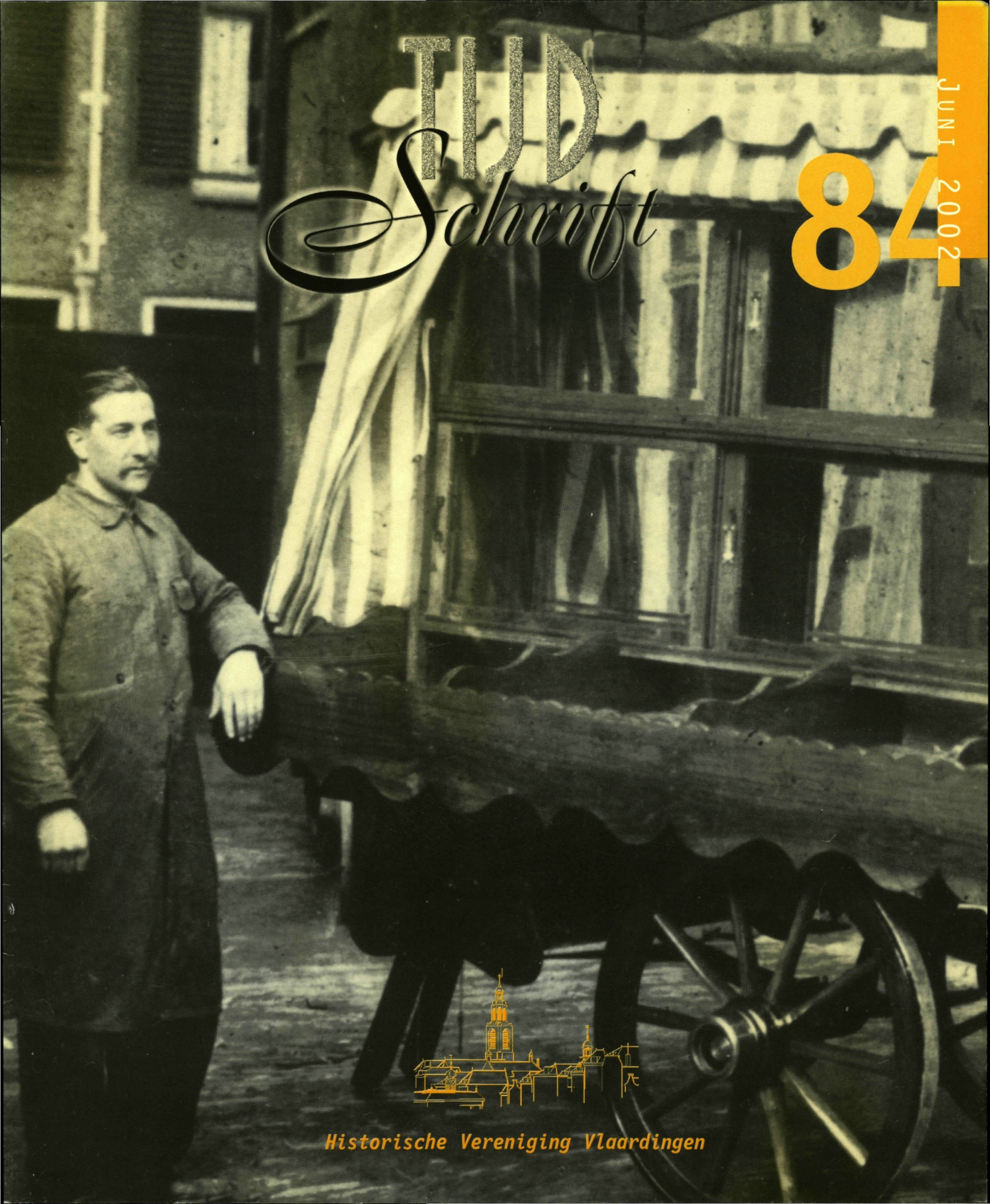

Historische Vereniging Vlaardingen

Boekhuis den Draak

Veerplein 33-35
Vlaardingen
tel. (010) 4358822
fax (010) 4349574

NIEUW:

100 jaar Sursum Corda
Leuk fotoboekje rond deze muziekvereniging (1902-2002) voor **€ 2,50**

De geschiedenis van het zeekadetkorps
op het schip de Assam II. 25 jaar belevenissen van de 'bemanning' aan boord, afgemeerd aan de Westhavenplaats.
Eveneens veel foto's. **€ 15,-**

BLOEMDECOR

- Bloemwerken en arrangementen
- Goed gesorteerde snijbloemen
- Bloeiende- en bladplanten
- Bruidsboeketten en corsages
- Rouwwerken
- Verhuur van groendecoratie, o.a. palmen, ficussen, etc.

JAC. VERKUIL

Bloemsierkunst Jac. Verkuil
Markgraaflaan 135
3131 VL Vlaardingen

Tel: 010 - 434 37 04
Fax: 010 - 434 36 98

in je stoutste dromen... is niets onmogelijk

Stout Grafische Dienstverlening
A. Hoogvlietstraat 6
3134 CC Vlaardingen
tel. 010-2480603
fax 010-4344878
email: info@stout.nu
www.stout.nu

Voor kopieën (ook in KLEUR)
moet je naast de molen zijn!
maandag t/m vrijdag van 09.15 - 17.30 uur

DRUKKERIJ/COPYSHOP
A. OUWENDIJK
naast de molen
Kortedijk 16a-b
3134 HB Vlaardingen

INHOUD

De Historische Vereniging Vlaardingen heeft tot doel het bevorderen van:
- de belangstelling voor en de kennis van de stad Vlaardingen en haar bewoners;
- het behoud en het herstel van gebouwen en stedebouwkundige structuren en landschappen;
- het behoud en het verzamelen van die gegevens die van belang zijn voor de geschiedenis van de stad.

De contributie bedraagt € 16,50 per jaar, voor jongeren t/m 25 jaar € 12,00 te voldoen per accept-girokaart. Het bankrekeningnummer van de vereniging is 39.56.57.016, het postgironummer is 750978. Leden krijgen jaarlijks het Historisch Jaarboek en 4 x per jaar het verenigingsblad Tijd-Schrift.

Het bestuur is als volgt samengesteld:
W.C. den Breems, voorzitter
C.J. Hart, secretaris
A.W.J. Andriessen, penningmeester
J. van Elk
A. Ouwendijk
E. van Rongen
mevr. H.C. Verloop

Adres secretariaat/ledenadministratie:
Prins Bernhardlaan 12
3135 JB Vlaardingen
Telefoon (010) 434 7063

Adres ledenactiviteiten:
Kortedijk 16a/b
3134 HB Vlaardingen
Telefoon (010) 435 3322 (kantoor)
(010) 434 2474 (thuis)

Adres losse verkoop publicaties:
Arnold Hoogvlietstraat 69
3134 CD Vlaardingen
Telefoon (010) 434 6864

Redactie Tijd-Schrift:
E. van Rongen, eindredacteur
K. Bloem
C.M. van den Boogert
A. Maarleveld
B. Ruigrok

Redactie-adres:
Paul Henri Spaakring 22
3137 DJ Vlaardingen
Telefoon (010) 474 9416

Bijdragen aan de inhoud van Tijd-Schrift zijn van harte welkom. In verband met de geautomatiseerde verwerking van de teksten ontvangt de redactie deze graag op 3,5" diskette of per e-mail: info@histvervlaardingen.nl t.a.v. de redactie.

ISSN 1380-2992 © Historische Vereniging Vlaardingen
Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Internet: www.histvervlaardingen.nl
E-mail: info@histvervlaardingen.nl

Productie: Stout Grafische Dienstverlening

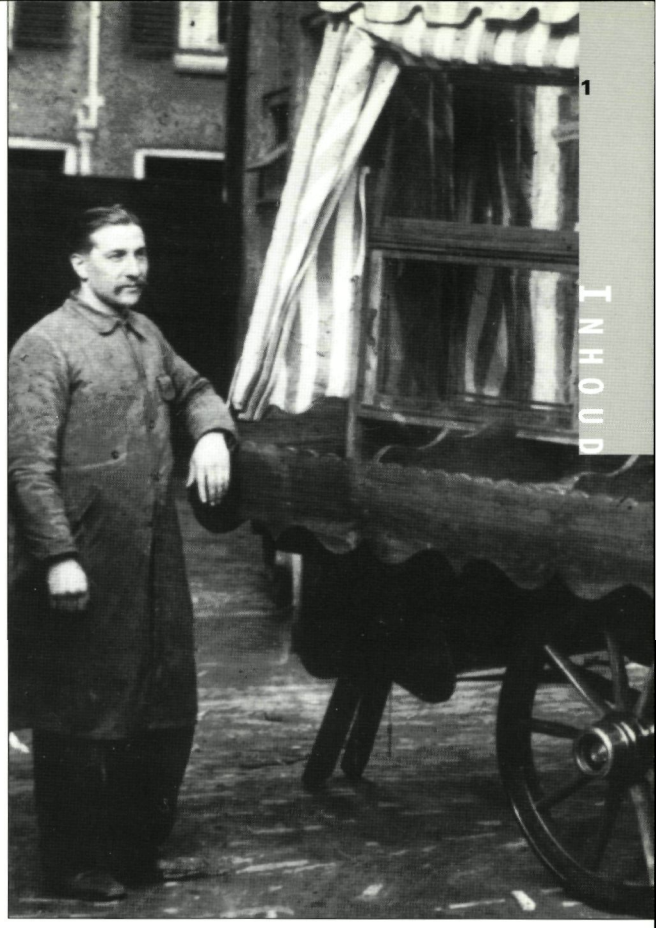

De oudst bekende foto van een werkstuk uit de wagenmakerij met Izaäk Verhulst op 31-jarige leeftijd.

Redactioneel **3**
Een zeker pand in het Westnieuwland
C.M. Verhulst **4**
Vlaardingse panden en hun ontwerper
M.A. Struijs **17**
Cultuurhistorisch Vlaardingen **22**
Boekbespreking **23**
Oproep **23**
Ledenactiviteiten **24**

LIEVREDOOR

Antiquariaat en boekhandel

In- en verkoop
van oude, curieuze,
verzamelwaardige
en antiquarische
boeken

Hoogstraat 53 - 3131 BL Vlaardingen
Telefoon (010) 434 71 52
Telefax (010) 435 11 22

Openingstijden: dinsdag t/m zaterdag
van 12.00 tot 17.00 uur

heto
schoonmaakbedrijf b.v.
J.H. van 't Wout

Kon. Wilhelminahaven NZ 1
3134 KE Vlaardingen
Tel.: (010) 435 51 66, fax: (010) 435 04 76

- NIEUWBOUW
- RENOVATIE
- ONDERHOUD
- GROND- EN KABELWERK
- RIOLERING- EN STRAATWERK

WERNER
AANNEMINGSBEDRIJF bv

James Wattweg 26
Postbus 136
3130 AC Vlaardingen
Telefoon: 010 - 4358844
Fax 010 - 4602603

ECHTE VLAARDINGERS KOPEN HUN TAPIJT BIJ:

Hofman
stoffering

Kuiperstraat 39b
3131 CH Vlaardingen
Tel/fax: 010-4351073

EEN UITERST BETROUWBAAR EN VAKKUNDIG ADRES

TAPIJT - GORDIJNEN - VINYL
ZONWERING - BEHANG

HISTORISCH GEZIEN

4 ETAGES MÉT LIFT

- WONEN
- SLAPEN
- KINDER MEUBELEN
- ACCESSOIRES
- MODE
- KADO'S

het waaigat
Markt 57
Vlaardingen
010 - 434 38 88
woon-ideeënwarenhuis

Waai even binnen...

De Witte
GARANTIEMAKELAARS

Schiedamseweg 26
3134 BL Vlaardingen
Tel. 010 - 434 38 44

NVM

Geschiedenis schrijven?

Een advertentie is zo geplaatst...

010-4749416

Nieuwe bezems

De verkiezingen zijn weer achter de rug. De landelijke hebben uiteraard het meeste stof op doen waaien, door de enorme ommezwaai in de nationale politiek die ze tot gevolg hadden. Maar ook de gemeentelijke verkiezingen hebben in vele plaatsen tot grote verandering geleid. Ook hier in Vlaardingen, waar de lokale "Leefbare" partij grote winst behaalde – maar die uiteindelijk niet gematerialiseerd zag in een wethouderspost. Die posten zijn uiteindelijk vergeven aan dezelfde partijen die het vorige college van wethouders vormden, PvdA, CDA en VVD, maar dan uitgebreid met een vierde post die door Groen Links is bezet. We hebben nu dus vier in plaats van drie wethouders, en je zou dan mogen verwachten dat er ook meer aandacht gegeven kan worden aan van alles en nog wat, bijvoorbeeld aan onderwerpen die de Historische Vereniging na aan het hart liggen. Wij hopen dan ook van harte dat Ben van der Velde, die als wethouder van cultuur daarvoor vooral verantwoordelijk is, het overleg met de HVV niet uit de weg zal gaan, en er voor zorgt dat gemaakte afspraken wat beter worden nagekomen dat de afgelopen jaren het geval is geweest. Als voormalig beheerder van kringloopcentrum Het Goed is hij er ongetwijfeld van overtuigd dat heel veel zaken het waard zijn behouden te blijven en, eventueel in een nieuwe functie, nog van nut voor de gemeenschap kunnen zijn.

En dan de nieuwe burgemeester. Tijdens de voor Nederland unieke verkiezingscampagne ging het steeds over Tjerk en Rik. Eerlijk gezegd vond ik dat niet helemaal passen bij het ambt van burgemeester, maar kennelijk is dat decorum na de benoeming toch weer enigszins terug. Dus laten we het maar hebben over burgemeester Bruinsma. Ik kan me uit de verkiezingscampagne niet herinneren dat hij duidelijke aandacht had voor de plaatselijke historie. Misschien kan je hem dat ook niet kwalijk nemen, omdat hij in Groningen zich vooral met sociale zaken bezighield. Maar als burgemeester van Vlaardingen ben je het toch wel aan je stand verplicht om je te interesseren voor de geschiedenis van de stad die je onder je hebt, en daarmee eigenlijk ook om lid te worden van de HVV. Dus, burgemeester Bruinsma: wij ontvangen u met open armen (alle voorgaande burgemeesters gingen u hierin al voor). En we hopen dat u snel oog voor het historisch waardevolle van de stad zult krijgen. Maar eerlijk gezegd denk ik dat het met de nieuwe burgervader wel goed zit. Hij is tenslotte, net als ik, een liefhebber van motorrijden. Misschien kunnen we samen wel eens een tochtje door Vlaardingen en omstreken maken.

Dit Tijd-Schrift biedt in ieder geval voor alle huidige en toekomstige leden weer een paar boeiende historische verhalen. Allereerst een van de twee winnende inzendingen van de wedstrijd van vorig jaar: de beschrijving door Kees Verhulst van het bedrijf van zijn vader, wagenmakerij Verhulst aan het Westnieuwland. Dit wordt gevolgd door een beschrijving door Matthijs Struijs van enkele ontdekkingen die hij in het Stadsarchief deed over wie de ontwerper is geweest van enkele bekend panden uit het Vlaardingse stadsbeeld. En tot slot natuurlijk weer de Ledenactiviteiten.

Eric van Rongen
Eindredacteur

Een zeker pand in het Westnieuwland en haar bewoners

Kees Verhulst

De ver doorgevoerde sanering van de Vlaardingse binnenstad na de Tweede Wereldoorlog had tot gevolg dat maar weinig aldaar gelegen panden onaangetast bleven. Onder aandrang van de Historische Vereniging Vlaardingen lukt het soms panden te renoveren of te herbouwen.

Als voorbeelden worden onder meer genoemd: de zuidzijde van de Schoolstraat, het pand Nunquam Perfectum en de dijkhuizen aan de Maassluissedijk. Het verdwenen pand Westnieuwland 1, 1a met Dijksteeg 6 is onderwerp van een uitgebreid onderzoek geworden naar aanleiding van de oproep in Tijd-Schrift 80 van juni 2001. Het werd een gecombineerd verhaal, want niet alleen het pand, maar ook de bewoners sinds 1919 maken deel uit van het verhaal.

Bebouwing

Om een indruk te krijgen van de te beschrijven panden, dat als één complex oogde, maar uit meerdere gescheiden gebouwen bestond, was het noodzakelijk in het Stadsarchief letterlijk verschillende registers open te trekken [1]. Een beperking bleek noodzakelijk en daarom is besloten de beschrijving te beginnen in 1832. Vanaf dat jaar tot de aankoop door I.M. Verhulst in 1919 zijn er tien eigenaars bekend. De elfde werd in 1955 de gemeente Vlaardingen, waarna in 1968 een algehele sloop volgde.

De meest illustere eigenaar van het pand Dijksteeg 4-6 was Pieter Karel Drossaart, eerst apotheker maar later, van 1858 tot 1883, burgemeester van Vlaardingen [2].

Verbouwingen en nieuwbouw

De nodige in- en externe verbouwingen hebben in de loop van twee eeuwen plaatsgevonden. Ook diverse bestemmingen zijn bekend. Volgens het Stadsarchief werd meestal opgegeven: boerderij met erf, huis met erf of werkplaats met bovenwoning. Kadastraal stonden de panden ingeschreven onder Sectie B met de nummers 2542 en 2543 [3]. Op de begane grond van het pand Westnieuwland 1 was van 1903 tot 1933 de melkwinkel met woning van C.J. Ham gevestigd. De bovenwoning Westnieuwland 1a werd vanaf 1922 tot 1955 door de familie Verhulst bewoond.

Eén van de in de Dijksteeg gelegen panden was van 1895 tot 1919 verhuurd aan de kuiperij van A. Hoogerwerf. Aldaar brak op 14 mei 1904 brand uit die "aan de belendende perceelen nogal wat schade berokkende" [4].

Bewoners

Izaäk Marinus Verhulst, de vader van de samensteller van dit artikel, geboren in 1891 te Hellevoetsluis als jongste uit een gezin van vijf kinderen, ging op 14-jarige leeftijd bij een wagenmakerij in Nieuwenhoorn werken.

Het pand Westnieuwland hoek Dijksteeg. Geheel rechts onder de omhooggeschoven poort, de ingang naar de wagenmakerij en verhuur van handwagens. Tekening Piet de Goede uit 1943.

Zijn ouders waren aldaar, toen hij twee jaar oud was, gaan wonen. Op 19-jarige leeftijd veranderde hij van baas om bij een wagenmakerij in Maasland te gaan werken om alleen in het weekeinde, dat op zaterdagmiddag begon, per fiets naar huis te gaan. Van overlevering is bekend dat hij toen boven de kost en inwoning een rijksdaalder per week verdiende en een sigaar voor zijn vader! Weer twee jaar later wilde hij wat nieuws leren en kwam terecht bij een wagenmaker in Rotterdam-Charlois waar onder andere ook rijtuigen werden gemaakt.

Een wens om een eigen bedrijf te beginnen, kon in maart 1914 in vervulling gaan. In het Brabantse Zevenbergen had een oom een smederij en deze hielp zijn neef bij de start van een eigen wagenmakerij. Een brand legde een paar maanden later alles in de as en de jonge baas verloor hierbij have en goed. Door zijn toenmalige baas in Maasland, waarmee altijd een goed contact is blijven bestaan, werd mijn vader attent gemaakt op een advertentie waarin een baasknecht gevraagd werd bij een timmerman/wagenmaker in Vlaardingen. Ook de boeken moesten worden bijgehouden. Behalve een weekloon werd ook een aandeel in de winst in het vooruitzicht gesteld. Bovendien kwam erboven de werkplaats een woning beschikbaar. Dit alles was bijzonder welkom want mijn vader had trouwplannen en was al verloofd. In oktober 1914 verhuisde hij naar Vlaardingen om in juli 1915 te trouwen met Zusanna Adriana Hamelink; een buurmeisje uit Nieuwenhoorn die ook in 1891 te Hellevoetsluis was geboren.

Mijn ouders trouwden op 28 juli 1915 op het stadhuis te Rotterdam waar mijn moeder toen woonde. Op hun ondertrouwdag legde Koningin Wilhelmina de eerste steen voor het stadhuis op de Coolsingel.

In 1917 werd hun zoon Willem (Wim) Cornelis geboren. Ook in dat jaar werd mijn vader benoemd tot klokkenluider van de toren op de Markt; een bijbaantje [5].

Ingrijpende beslissing

Het jonge gezin nam begin 1919 een ingrijpende beslissing dat hun verdere leven bepaalde. Het aandeel in de winst was zo ver beneden peil, mijn vader wist precies wat er verdiend was omdat hij immers de boekhouding voerde, dat hij op staande

voet ontslag nam met het oogmerk om weer voor zich zelf te beginnen. Er kon een daartoe geschikt pand in het Westnieuwland worden gekocht. Toen zijn voormalige baas daarvan hoorde, deed deze een hoger bod op het pand. De eigenaar wees deze handelswijze echter verontwaardigd van de hand.

Voor de aankoop van het pand werden alle denkbare geldbronnen aangeboord en leningen afgesloten. Toch ontbrak nog een bedrag van duizend gulden. Een persoonlijke relatie van mijn vader, een fabrikantenzoon uit Vlaardingen, die tijdens de mobilisatie van 1914 tot 1918 bij zijn ouders in Nieuwenhoorn ingekwartierd was geweest, bracht uitkomst door het bedrag zonder borg te lenen. In de directe omgeving kon een andere woning worden betrokken n.l. boven de drukkerij van Verboom en ook in het Westnieuwland.

De eerste wagenmakerij

In het aangekocht pand was op de begane grond, zoals reeds werd vermeld, een melkwinkel met woning gelegen. Hierachter was een pakhuis met een zolder welke als werkplaats kon worden ingericht. Via een naastgelegen open ruimte was de nieuwe wagenmakerij bereikbaar door een omhoog te schuiven poort in het Westnieuwland. Een kort berichtje in de Nieuwe Vlaardingsche Courant van 19 februari 1919 liet weten dat twee dagen eerder "I.M.Verhulst in het Westnieuwland een wagenmakerij had geopend".

Als eerste werd begonnen met het maken van enkele handwagens om deze te gaan verhuren. Voor het vervoeren van allerlei goederen was de gewone man in die tijd aangewezen op handwagens die in verschillende maten te huur waren. Zelfs verhuizen deed men per handwagen! Alle handwagens hadden een nummer zoals bij de vissersschepen Vl..... en dit nummer werd bij verhuur met de naam, adres en vertrektijd in een schrift geschreven. Bij terugkomst werd afgerekend. De huur van een grote handwagen was voor een uur tien cent en voor een kleiner soort 7½ cent. In de latere crisisjaren waren deze bedragen respectievelijk 7½ en 5 cent!

Om het huurders gemakkelijker te maken werden er in het oostelijk deel van de stad ook handwagens verhuurd. Hiervoor kon men terecht bij schoenmaker Westerdijk in de Dwarsstraat en waterstoker Van der Hoek in de 1e Van Leyden Gaelstraat. Deze wederverhuurders deelden in de huur die om de paar weken door mijn vader bij hen werd opgehaald. In die jaren was de handwagenverhuur een belangrijke bron van inkomsten voor het wagenmakergezin.

Uit de beginperiode is slechts één foto bewaard gebleven n.l. uit 1922. Hierop staat mijn vader met een af te leveren handwagen voor straat- en markthandel van galanterieën. De wagen is voorzien van een opstand met etalagekasten. De klanten konden aan twee kanten beschut staan door een neer te laten scherm. Tussen de duwbomen was een kist voor de verkoop van ijs (zie de omslag van dit Tijd-Schrift).

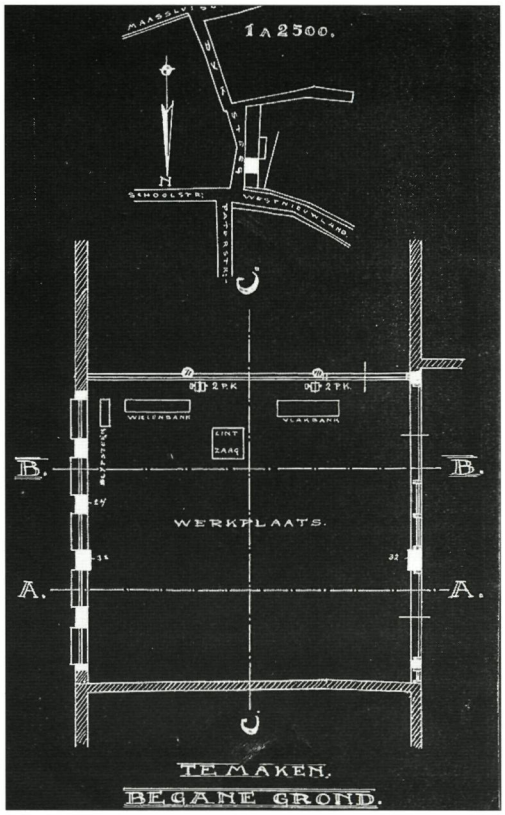

Deel van de blauwdruk voor de aanvraag in 1922 voor het plaatsen van twee elektromotoren die houtbewerkingmachines moesten aandrijven.

Eerste machines

Om het zware zaag- en schaafwerk met de hand te verlichten werd in maart 1922 aan het gemeentebestuur toestemming gevraagd "voor plaatsing van twee elektromotoren van elk 2 pk in de wagenmakerij voor het aandrijven van houtbewerkingmachines" [6]. Na de gebruikelijke procedures werd toestemming verleend. Hierna kon er meer werk worden verzet.

Belangrijke relatie

Via het Vakblad van de Vereniging van Handwagenverhuurbedrijven kwam er een contact met een grote verhuurderij van handwagens in Rotterdam-Zuid. Jarenlang was dit adres een belangrijke klant die met grote regelmaat nieuwe handwagens bestelde. Door deze relatie kwam mijn vader weer in contact met marktkooplieden, straathandelaren en andere wagengebruikers waarvoor ook zo genoemde luxe groentewagens voor paardentractie en sleperswagens werden gemaakt. Men zag op markten van elkaar wat voor nieuw vervoer was aangeschaft bij wagenmaker Verhulst in Vlaardingen en de mondreclame deed de rest.

Nieuwe werkplaats

Het meerdere werk noopte tot uitbreiding van de wagenmakerij en het achterste gedeelte van het pand in de Dijksteeg werd de nieuwe werkplek. Bouwkundig Bureau A. Maarleveld Azn. aan de Oosthavenkade werd met de uitvoering belast. Op 15 oktober 1923 werd aan het college van B & W verzocht het pand Dijksteeg 6 te mogen verbouwen en in te richten als een werkplaats. Reeds op 24 oktober 1923 werd hierin toegestemd en het Timmerbedrijf van P. en K. Stam in de Kerksteeg kon aan de slag. Getuige een gevelsteen werd voor het nieuwe pand de eerste steen gelegd op 19 november 1923 door Willem Cornelis Verhulst, oud 6 jaar [7]. Deze gevelsteen kon vele jaren later van de sloop worden gered en is nog

Een foto uit 1926 met mijn vader (met hoed) en daarnaast de vier knechts n.l. Piet van IJperen, Gerrit Dijkstra, Cor Hakker en Cor Verhey. Vooraan links mijn broer Wim met zijn vriendje Dirk Verweij. Op de bok de auteur op 3-jarige leeftijd. Geheel links kijkt een tante welwillend toe.

steeds in familiebezit. Even eerder werd toestemming verkregen om van de twee bovenwoningen van het pand Dijksteeg 2 en 4 een bovenwoning te maken. Als nieuwe toegang werd dit Westnieuwland 1a. Op dit adres werd de tweede zoon van het wagenmakergezin Cornelis (Kees) Willem in 1923 geboren.

Niet alleen een wagenmakerij

Toen de plannen voor de bouw van de nieuwe wagenmakerij bekend werden, kreeg mijn vader het verzoek van ds. A.W. de Rover op de werkplaats een verdieping te bouwen en deze in te richten als een kerkzaal met consistorie voor de door hem opgerichte Hersteld Vrije Gereformeerde Gemeente [8]. Er kwam een kansel, enkele banken en de overige ruimte werd opgevuld met tientallen stoelen en de kerk was klaar! Als kerkzaal was de ruimte in gebruik tot september 1929, want toen liet ds. De Rover een eigen kerkgebouw met pastorie bouwen in de Van Riebeeckstraat, hoek Schoutstraat [8].) In de in 1923 voltooide nieuwe werkplaats kon men veel beter uit de voeten en meer werk verzetten. Ook kwam er personeel bij.

Een foto uit 1926 laat mijn vader zien met vier medewerkers maar in die tijd sprak men van "knechts".

Naar gemotoriseerd vervoer

In het als wagenmakerij begonnen bedrijf werden de meest uiteenlopende wagens voor alle denkbare doeleinden gemaakt. Elke branche kende z'n specifieke transportmiddelen. Beschikte men niet over eigen vervoer dan huurde men dit bij een wagenverhuurder of stalhouderij.

De gemeentelijke reinigingsdienst, die een vaste klant was, had bijzondere wagens in gebruik voor het ophalen van het huis- en straatvuil en ook beer- of tonnenwagens omdat in oude stadswijken de riolering nog ontbrak. Wanneer een beerwagen was gerepareerd, bleef de penetrante lucht dagenlang in de werkplaats hangen! Boerenwagens waren niet vaak in de stad te zien maar het boerenwerk vereiste de nodige verschillende wagens wat voor de wagenmaker weer werk verschafte. Wel zag men op de zondagen het boerengezin naar de kerk gaan en de kerkwagen met paard werd dan van stal gehaald voor een rit van de soms veraf gelegen boerderijen. Tijdens de kerkdienst zag men dan de paarden rondom de kerk geduldig staan te wachten; in de wintermaanden voorzien van een dekkleed [9].

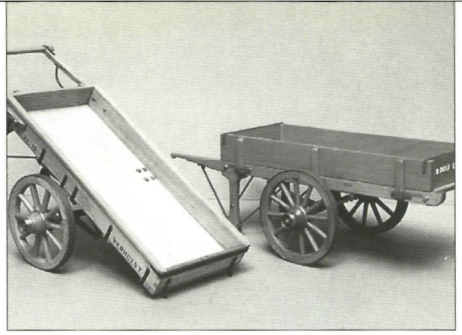

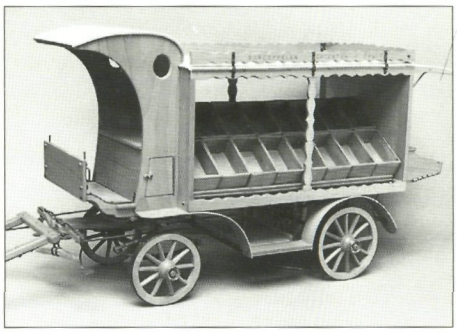

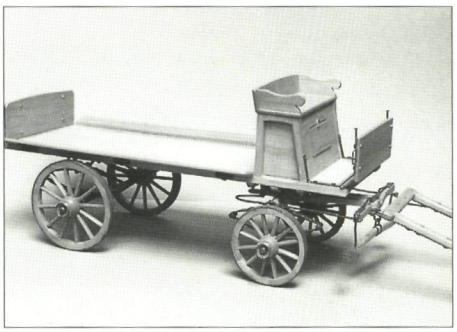

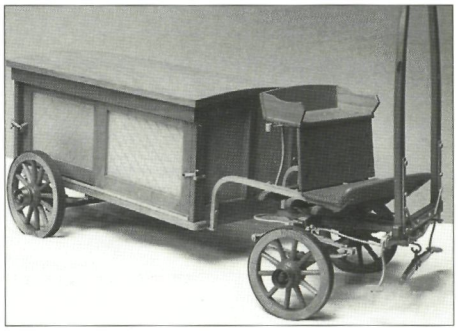

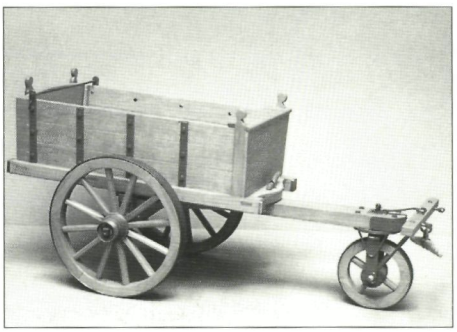

Van boven naar beneden:
Enkele handwagens - Luxe groentewagen - Lichte sleperswagen
Beer- of tonnetjeswagen - Mestkar

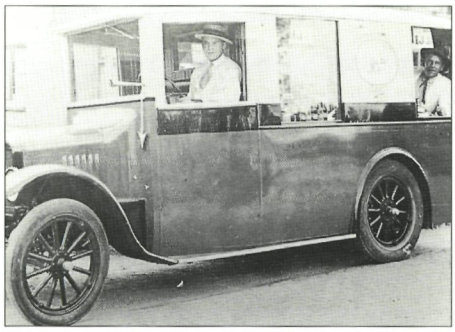

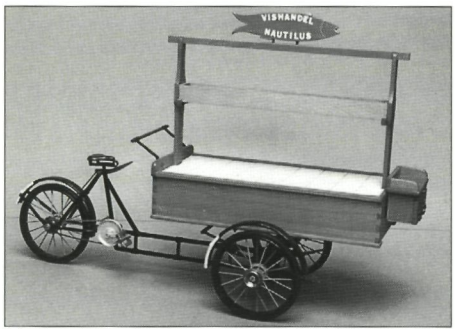

De rond 1895 uitgevonden automobiel werd aanvankelijk alleen voor personenvervoer gebruikt. Om dit 'wonder op wielen', vooral na de Eerste Wereldoorlog, ook te gaan benutten voor bestel- en vrachtvervoer was slechts een kleine stap. Vooruitstrevende wagenmakerijen zagen al spoedig een nieuwe bron van inkomsten. Ook de wagenmakerij van mijn vader sloeg een nieuwe weg in. Wel werd een cursus voor technisch tekenen in Rotterdam gevolgd. Na eerst voor de Winzo enkele ijskarren te hebben gemaakt voor plaatselijke straatverkoop werd ook op het chassis van een T-Ford een verkoopwagen gebouwd. Hierdoor kon de ijsverkoop vanuit Vlaardingen zonder moeite in verder weg gelegen gemeenten plaatsvinden. Ook na de Tweede Wereldoorlog werden voor de Winzo nog wagens voor de ijsverkoop gebouwd [10].

De carrier doet zijn intree

In het begin van de jaren dertig verscheen een geheel nieuw vervoersmiddel in het straatbeeld n.l. de carrier of bakfiets. Deze bestond uit een driewielig metalen onderstel met luchtbanden en kettingaandrijving.

Een dergelijk onderstel kon van elk denkbare laadbak worden voorzien. Veel bezorgdiensten gingen tot aanschaf van een dergelijk vervoermiddel over en ook de straat- en markthandel bleef niet lang achter. Sommige carrierbezitters lieten zelfs een hulpmotor monteren om niet meer behoeven te trappen. De carriers waren ook in trek bij de huurders van handwagens, want nu kon men rijden in plaats van lopen en duwen. Wel moest voor elke carrier, net als bij een fiets, een belastingplaatje van een rijksdaalder per jaar worden aangeschaft.

De crisisjaren

Vanaf omstreeks 1930 teisterende de crisis het gehele maatschappelijke leven en liet geen bedrijfstak ongemoeid. Alle mogelijkheden werden benut om het personeel aan het werk te houden en ook voor mijn vader braken zorgelijke tijden aan. Uit een geheel onverwachte hoek kwam in 1933 een welkome werkgelegenheid.

Voor eigen gebruik, maar ook om te verhuren, werd een houten vakantiehuisje gebouwd voor een kampeerterrein aan de kust. Nog in de opbouwperiode werd er een koper voor gevonden en een nieuwe markt was ontdekt. Na verloop van enkele jaren werden er zo'n veertig stuks gemaakt en ter plaatse opgebouwd. Sommige kopers

Van boven naar beneden:
Hooiwagen - Kerkwagen - IJskar - T-Ford ijswagen met twee zoons van Van der Windt. Let op de handbediende richtingaanwijzers en luchthoorn bij de chauffeur. - Carrier voor visverkoop.

Tijdens opbouw van een vakantiehuisje v.l.n.r. Piet Bel, vader Verhulst, Piet van IJperen, broer Wim en de eigenaar S. Kind

zagen dit ook als een verhuurproject en lieten soms enkele stuks voor dit doel maken. Het carrosserie- en wagenwerk werd daar tussendoor zo goed mogelijk voortgezet.

In 1931 was Carrosserie- en Wagenbouw I.M. Verhulst één van de eerste opdrachtgevers van de schilderszaak Piet de Goede. Het betrof het schilder- en beletteringswerk voor een verkoopwagen van zuurwaren, dat op een autochassis was gebouwd. In het contactorgaan bij het 25-jarig zakenjubileum van Piet de Goede in 1956 werd dit werkstuk met een foto apart vermeld. Bij het 50-jarig bestaan van het schildersbedrijf in 1981 werd door mijn broer Wim een zelfgemaakt schaalmodel van de zuurwagen aan Piet de Goede overhandigd. Dit stukje huisvlijt wordt door de directie van het inmiddels ruim 80-jarige schildersbedrijf nog steeds bewaard.

Nieuwe generatie

Mijn broer ging op 14-jarige leeftijd ook in de wagenmakerij werken. Eerst als hulp om het vak te leren waar hij als jongen al belangstelling voor toonde. Een aantal jaren werd aan alle voorkomende karweien meegewerkt en op de avondschool werden de nodige theorielessen gevolgd. De komst van de carriers, waar al eerder over gesproken is, opende ook voor hem perspectieven. Behalve voor het maken van allerlei soorten laadbakken op de onderstellen legde hij zich ook toe op het repareren en onderhouden van de onderstellen. Ook het plakken van de onvermijdelijke lekke banden behoorden hier toe. Dit alles zou hem in latere jaren goed van pas komen.

In oktober 1937, na het vervullen van zijn dienstplicht bij het Korps Pontonniers, vestigde mijn broer zich als rijwielhandelaar en -hersteller. De voormalige melkwinkel van Ham in het benedenhuis dat al enige tijd leeg stond, was voor dit doel geschikt. De bijbehorende woning werd bij de winkel getrokken en er kwam een etalage in de Dijksteeg.

Door de mobilisatie van ons land in 1939 zou hij voor enige tijd het soldatenpak weer moeten aantrekken.

'Rijwielhandel Verhulst'; in het Westnieuwland van 1937 tot 1955. Daarna 'Verhulst Tweewielers' aan het Van Schravendijkplein.

Weer even terug naar de kerkzaal

Na het vertrek van ds. De Rover, waarover al eerder is gesproken, bleef er een vrij grote ruimte over en waarvoor mijn vader een nieuwe bestemming zocht. Deze werd gevonden door de ruimte te gaan verhuren voor bruiloften en vergaderingen. Er werd glas- en aardewerk aangeschaft alsmede een piano voor muzikale begeleiding en dansmuziek. Bovendien werd er een toneeltje in elkaar getimmerd en de 'Zaal Dijksteeg' was klaar om de bezoekers te ontvangen. Omdat kerkgangers zich anders gedragen dan bruiloftsgasten werd er hij de verhuur van de zaal voor een bruiloft een paal onder een vloerbint gezet om het hossen en springen veilig te laten verlopen! De enige foto van de 'Zaal Dijksteeg', die bewaard is gebleven bevindt zich in het Streekmuseum Jan Anderson. Het betreft de 50-jarig bruiloft van de familie Van Marion. De foto is ook bijzonder omdat de Joodse familie Ensel hier nog op voor komt [11].

Sinds 1935 huurde ds. G.J. van Vliet de boven de wagenmakerij gelegen ruimte voor het houden van kerkdiensten voor de Nederlands Gereformeerde Gemeente die op zijn beurt door hem was opgericht. Aanvankelijk werd de zaal alleen voor de zondagdiensten gebruikt en bleef de verhuur voor bruiloften in de week gewoon doorgaan. De zaterdag werd dan benut om de opzij geschoven kansel en stoelen weer voor de zondagse kerkdienst klaar te zetten [12].

Het 25-jarig huwelijksfeest van de familie Verhulst in 1940. De auteur zit geheel rechts op 17-jarige leeftijd. In 1973 zou nog de 58-jarige echtvereniging worden herdacht.

De Tweede Wereldoorlog

De vier oorlogsdagen in mei 1940 kwam mijn broer goed door en hij keerde, na enkele dagen krijgsgevangene te zijn geweest, gezond en wel terug. Eind juli 1940 kon daarom het 25-jarig huwelijk van mijn ouders gepast worden gevierd. Hoewel ik aanvankelijk andere ambities had, ging ik ook in het bedrijf van mijn vader werken. Om te ontkomen aan verplichte tewerkstelling in Duitsland, waar de bezettende macht in 1942 mee begonnen was, werd het bedrijf omgezet in een vennootschap onder firma met twee firmanten, n.l. mijn vader en ik. Een verscherpte maatregel door aanwijzing via de zogenoemde jaarklassen en andere dreigementen was een gedwongen vertrek in juli 1943 echter onontkoombaar. Ik kwam terecht hij een metaalwarenfabriek in Cossebaude in de omgeving van Dresden. Het 25-jarig jubileum van het carrosserie- en wagenbouwbedrijf I.M. Verhulst & Zoon werd in februari 1944, gezien de tijdsomstandigheden, bescheiden gevierd.

Een poging om mij hiervoor met verlof uit Duitsland te krijgen, stuitte af op botte weigering van de Ortskommandant. Na in mei 1945 te zijn bevrijd door een eenheid van het Russische leger kwam ik na een avontuurlijke reis heelhuids thuis [13]. Het laatste oorlogsjaar was er van normaal werk in de wagenmakerij geen sprake meer, onder andere door het ontbreken van elektrische stroom.

De laatste houtvoorraden waren benut voor het verzolen van klompen. Met een handvat aan het bovenste wiel van de lintzaag kon met handkracht hiervoor het benodigde zaagwerk worden gedaan.

Na de bevrijding

Na vijf oorlogsjaren kwam het gewone leven weer moeizaam op gang. De benodigde materialen voor het carrosserie- en wagenwerk waren niet alleen schaars maar slechts verkrijgbaar via allerlei vergunningen en bonnen. Eerst vanaf 1949 was er sprake van normale situaties maar nieuwe problemen voor het bedrijf dienden zich aan. De toegang naar de werkplaats in de Dijksteeg leverde voor de steeds grotere vervoersmiddelen meer en meer problemen op. Soms moesten opdrachten voor nieuwbouw worden afgezegd omdat de doorgang niet breed genoeg was. Voor onvermijdelijk reparatiewerk werd een enkele keer uitgeweken naar een andere werkplek waar in de openlucht moest worden gewerkt. Het zoeken naar een oplossing was noodzakelijk want anders zou het voortbestaan van het bedrijf ernstig in gevaar komen. In 1950 werd een radicale beslissing genomen. Met een bevriende collega in Maasland werd een compagnonschap aangegaan en voor gezamenlijke rekening werd aldaar een nieuwe ruime werkplaats gebouwd. Na een jaar echter bleek de aangegane overeenkomst niet aan de verwachtingen te voldoen en werd ontbonden. Mijn persoon vond een nieuw emplooi bij een handelmaatschappij te Rotterdam. Weer later zou hij in overheidsdienst treden. De eerder leeggekomen werkplaats in Vlaardingen werd verhuurd aan een loodgieterbedrijf. De rijwielzaak van mijn broer kon onverminderd door gaan. Een voormalige ruimte voor stalling van handwagens en carriers kon zelfs bij de reparatiewerkplaats worden getrokken en kreeg een extra toegang in de Dijksteeg.

Even voor de sloop van de werkplaats met bovengelegen kerkzaal in de Dijksteeg in 1968.

Sanering binnenstad

Midden in de jaren vijftig zette de sanering van de Vlaardingse binnenstad goed door. Het ene na het andere pand verdween. Het oog van het gemeentebestuur viel toen ook op de panden in het Westnieuwland hoek Dijksteeg. De rijwielzaak met bovenwoning van mijn broer en zijn gezin was toen nog steeds daar gelegen. Aan het verzoek van het gemeentebestuur om te vertrekken kon alleen worden voldaan wanneer elders een aanvaardbare plaats beschikbaar kwam. Toen deze aan het Van Schravendijkplein was gevonden, stond een verhuizing niets meer in de weg en met medewerking van het gemeentebestuur kon een nieuwe winkel met bovengelegen woning na een ingrijpende verbouwing tot stand komen. In de Schepenstraat legde I.M. Verhulst jr. op 8-jarige leeftijd op 30 mei 1955 de eerste steen voor een nieuwe werkplaats. Later in het zelfde jaar volgde de officiële opening. De toekomst van Verhulst Tweewielers was verzekerd.

Van boven naar beneden:
- Een zestal identieke vrachtauto's voor Brobbel's Kolengroothandel in het Westnieuwland.
- Een verhuiswagen op een Bedford-chassis.
- Een carrosserie op een Cadillac-chassis om dienst te doen voor uitvaarten.

Dat mijn broer het vak van wagenmaker nog geenszins was verleerd, bleek wel daaruit dat hij in de nieuwe werkplaats voor zichzelf en in opdracht caravans bouwde.

Eerder in dat jaar, op 20 mei, werd bij de notaris de akte gepasseerd waarbij de panden Westnieuwland 1, 1a en de Dijksteeg 4 en 6 verkocht werden door I.M. Verhulst aan de gemeente Vlaardingen. Op de begane grond werd een deel van de ruimte geschikt gemaakt voor een rijwielstalling waar ambtenaren van het nabij gelegen stadhuis hun stalen ros konden stallen. Eerst in de loop van de jaren zestig werden de panden gesloopt. De open plek werd eerst openbaar parkeerterrein en pas vele jaren later herbouwd.

Tenslotte nog drie willekeurige foto's van verschillende werkstukken die gedurende een reeks van jaren in het carrosserie- en wagenbouwbedrijf zijn gebouwd.
Rond het jaar 2000 had het Westnieuwland en omgeving een geheel ander aanzien gekregen door de bouw van het prestige project Park Vlaerdingerhout met een parkeergarage voor betaald parkeren. Niets herinnert meer aan vroeger dan de straatnamen.

Het vorenstaand lezend, denk ik met respect aan mijn ouders terug die een bedrijf wisten op te bouwen dat een goede naam kreeg binnen en buiten de stad. Door de grote inzet van mijn vader bleef er maar weinig vrije tijd over. Toch werd hij lid van de Schietvereniging Wilhelmina. In 1965 werd hij, met zijn vriend Ary Maarleveld (1895) benoemd tot lid van verdienste voor het vele werk dat zij voor de vereniging hadden gedaan. Een voor die gelegenheid overhandigd fraai herinneringsbord heeft nu een aparte plaats in mijn huis.

De herkomst van de straatnamen Westnieuwland en Dijksteeg [14]

Westnieuwland

Deze naam werd overigens pas in 1619 voor het eerst gebruikt. De toevoeging 'West' diende ter onderscheiding van het nieuwe land ten oosten van de Oude Haven. In het begin van de 17e eeuw was ook de naam Nieuwlandsepad bekend. In oude transportakten, vanaf 1607, is sprake van de verkoop van tuinen, plantages en boomgaarden. Huizen stonden er toen nog niet, slechts hier en daar wat tuinhuisjes en een duiventil.

Bekend is dat in de 18e eeuw in het Westnieuwland vier grote siertuinen lagen. Deze waren in gebruik door enkele rijke Vlaardingers. Een van hen was H.L. van Linden van den Heuvel, burgemeester van Vlaardingen van 1824 tot 1850. Naar deze siertuinen werd het Westnieuwland ook wel 'achter de nieuwe tuinen' genoemd. In de ruim honderdenvijftig jaar

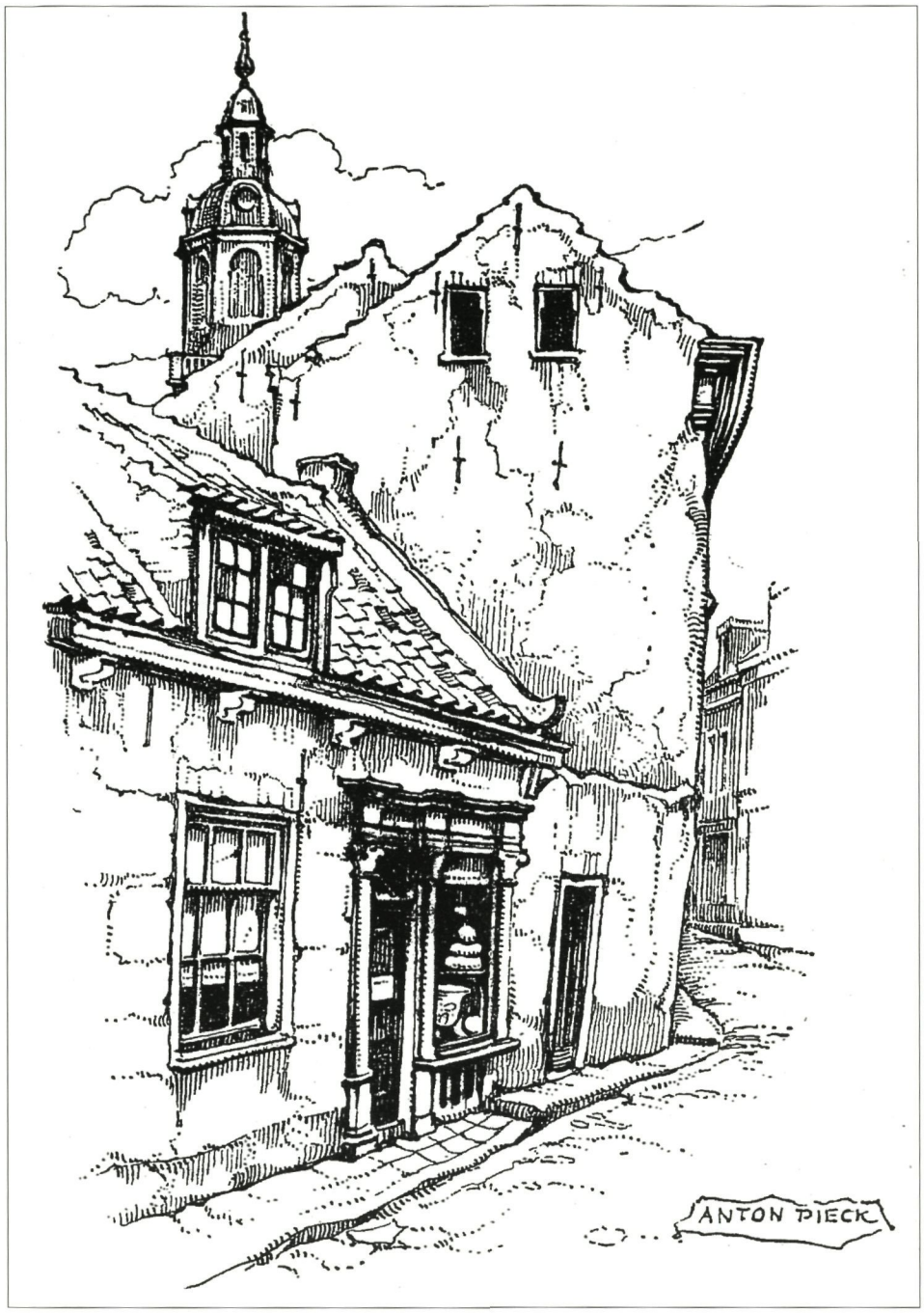

Geromantiseerd stukje Westnieuwland door de illustrator Anton Pieck van het winkeltje met woning en pakhuis van Klinge.

dat er in het Westnieuwland werd gebouwd, ontstond er een mengelmoes van gebouwen en woningen in bouwstijlen die geen schoonheidsprijs verdienen. Een uitzondering kan er gemaakt worden voor Westnieuwland 3a en 3b, alsmede Westnieuwland 18. Het eerste pand is eens gebouwd als pastorie van de N.H.-kerk. De laatste predikant was ds. H.J. James. Nummer 18 was het karakteristieke pand met fraaie witte geglazuurde stenen 'Het Beschuitje', de beschuitfabriek van J. ten Kate.

Toch werd door het Westnieuwland de bekende illustrator Anton Pieck geïnspireerd voor het maken van een tekening ten behoeve van een boek dat handelt in Vlaardingen [15].

In 1946 werd door Ger Immerzeel de dwarsgang halverwege de Dijksteeg vastgelegd. Rechts de muur met poort van de R.K.-Jongensschool aan de Maassluissedijk. Daarnaast twee panden van mandenmaker Groeneveld. Links naast de stenen muur een stukje van de houtloods en de wagenmakerij van Verhulst.

In het Westnieuwland lagen een achttal stegen die echter sinds 1899 Nieuwlandstegen werden genoemd. De grootste was de 6e Nieuwlandsteeg met 20 huisjes en de kleinste de 1e Nieuwlandsteeg met slechts 2 woninkjes. In de volksmond hadden enkele stegen een andere naam. Zo sprak men van het hofje van Van Tienen, Doudijns, Bijl en Zonneveld. Na de sloop van de 3e Nieuwlandsteeg in 1933 ontstond de nog steeds bestaande Nieuwlandstraat.

Er was geen tweede straat in Vlaardingen te vinden die zo'n verscheidenheid kende aan winkeliers, ambachtslieden en handelaren en dan nog vaak meer dan een per soort. Zelfs één van de vier in de bebouwde kom gelegen boerderijen was te vinden in het Westnieuwland; alsmede twee scholen en een kerk.

Anno 2001 is het slechts een kerk (nieuw gebouwd in 1976) die herinnert aan vroeger. Slechts twee zaken hebben het overleefd, zij het elders in de stad n.l. Wout van Leeuwen in hengelsport-artikelen aan de Oosthavenkade en Verhulst Tweewielers aan het Van Schravendijkplein.

Dijksteeg

Deze steeg loopt van het Westnieuwland/Schoolstraat naar de Maassluissedijk. Het stuk van de dijk waarop de steeg uitkomt, werd vroeger Rietdijk genoemd en vandaar dat de steeg

ook als Rietdijkstraat of -steeg bekend is. In 1880 werd de naam Dijksteeg ingevoerd.

Halverwege de Dijksteeg, in westelijke richting, was nog een doodlopende dwarsgang. Aan het eind bevond zich een poort die toegang gaf tot de speelplaats van de R.K.-jongensschool aan de Maassluissedijk. Van deze dwarsgang bestaat een potloodtekening van de Vlaardingse tekenaar Ger Immerzeel [16].

Noten

1. AGV 'BWT gesloopte panden' nummer 1673.
2. AGV 'Informatie uit de kadastrale leggers'.
3. Zie 1.
4. Een halve eeuw Vlaardingsche Vrijwillige brandweer door F. Binnendijk Hzn.
5. Persoonlijke herinneringen aan de Vlaardingse toren door Kees Verhulst in Tijd-Schrift 62 blz. 21 t/m 26.
6. Zie 1.
7. Vlaardingen in beeld 1945 -1964 door M.P. Zuydgeest en A.J. van Druten, foto 3.
8. Kerkgebouwen in Vlaardingen door Wouter C. den Breems, blz. 26 en 27.
9. Tijd-Schrift 41, blz. 79 en 80.
10. Nieuwe Vlaardingse Courant, 15 februari 1978 en 12 april 1978.
11. Het echtpaar Van Marion had diverse Joodse kennissen, waaronder de familie Ensel. Deze werd beschreven in de bijlage Familiegegevens van Joden in Vlaardingen door H.J. Luth op blz. 90 van het Historisch Jaarboek Vlaardingen 1991.
12. Zie 8, blz. 45.
13. Herleefd verleden samengesteld door Aart Pontier, blz. 55 t/m 59.
14. AGV 'Vlaardingse straatnamen samengesteld' door Matthijs A. Struijs, 1983.
15. 'Laat mij maar zwerven' door Fenand van den Oever, pseudoniem van de oud-Vlaardinger Jaap Kolkman.
16. Verdwenen Vlaardingen. Uitgave Brouvelle Vlaardingen.

De afgebeelde modelwagentjes zijn alle gemaakt door mijn broer Wim. Zijn grondige kennis van het wagenmakersvak kwam hem goed van pas toen hij zich, vooral na zijn pensioengerechtigde leeftijd, ging toeleggen op modelbouw. Alle wagens die hij eens had gemaakt en/of gerepareerd verschenen in verkleinde vorm met uiterste precisie. Het werden stuk voor stuk juweeltjes van huisvlijtkunst. Voor sommige onderdelen maakte hij vooraf speciale gereedschappen. Foto's van de modelwagentjes: Dick de Voogt.

Vlaardingse panden en hun ontwerper

Door Matthijs A. Struijs

Van een aantal panden in Vlaardingen is niet bekend wie ze heeft ontworpen, maar soms worden per toeval en uit andere onderzoeken, aanwijzingen daarvoor gevonden. In dit stukje wil ik u deelgenoot maken van enkele ontdekkingen, waardoor een zestal bekende panden in Vlaardingen nu zijn voorzien van de naam van zijn ontwerper.

Het gaat hier dan wel om panden van enige allure. Bij eenvoudige woonhuizen is het meestal een plaatselijke aannemer die voor de bouw daarvan een even eenvoudig schetsje indiende voor het bekomen van de nodige vergunningen. Maar bij wat grotere gebouwen moet er haast wel een echte architect bij betrokken zijn geweest.

De combinatie van een eenvoudige aannemer én een architect is echter ook mogelijk, zoals mij bleek bij de bouw van het nog steeds bestaande Weeshuis [1] aan de huidige Ridderstraat en bij de bouw van het Diaconiehuis [2] aan de Emmastraat. Voor beide panden maakte de Vlaardingse aannemer Johannes van den Berg een eerste schets, die echter door zijn schoonzoon, de Haagse architect G.J. Bosma werden uitgewerkt tot echte bouwtekeningen.

Kort geleden stelde ik een onderzoek in naar de geschiedenis van het zogenaamde 'Verkooplokaal', dat tot aan de sloop in 1936 heeft gestaan op de Westhavenkade, op slechts een paar meter afstand van de haven tegenover de Dayer, langs de Bovendayer [3]. Uit een aanvraag om grond in erfpacht blijkt dat dit gebouw in 1881 door de firma IJzermans & Co. werd opgericht. In de eerste plaats om te dienen als kantoor voor hun eigen firma, maar ook: *"voor een flinke lokaliteit, dienend om aan den handel bij verkoopen van vischwaren gelegenheid te geven zich ruim te kunnen bewegen"*. Vandaar dus 'Verkooplokaal': bestemd voor de verkoop van haring en vis.

Hoewel de firma ter plaatse al de nodige panden in eigendom had om na sloop daarvan het nieuwe gebouw te kunnen stichten, zoals de herberg 'Het Schippershuis' die ook voor het nieuwe gebouw plaats moest maken, wilde zij toch nog een strook grond in erfpacht erbij hebben om het grote gebouw dat zij zich voorstelden te bouwen, de nodige ruimte te geven.

Om de gemeente te paaien om hen toch vooral die grond in erfpacht af te staan, wordt over het uiterlijk van het gebouw aan de aanvraagtekst toegevoegd dat *"die verruiming en het aanzienlijke voorkomen van een goed hoog gebouw, met een knap front, een verbetering en verfraaying ook voor de stad zelve zoude geven"*.

Was die erfpachtsaanvraag er niet geweest, dan hadden wij waarschijnlijk nooit ontdekt wie dat Verkooplokaal heeft ontworpen. Behalve de bovenstaande regels volgt in dezelfde tekst namelijk een bijzondere en in dit geval zeer duidelijke aanwijzing over wie die ontwerper was, namelijk:

"en Stadsarchitect Van der Snoek, die hiervan een ontwerp wil maken, zou door U hierover kunnen worden gehoord en geraadpleegd worden"!

We kunnen hierdoor met zekerheid vaststellen dat het voormalige Verkooplokaal is ontworpen door de toenmalige stadsarchitect Aart van der Snoek (1827-1908), één van de vier Van der Snoeken, die als elkaars opvolgers Vlaardingen als stadsarchitect hebben gediend, namelijk Aart van de Snoek Senior, diens zoons Pieter en Thijs van der Snoek en tenslotte de zoon van Thijs, de hier bedoelde Aart van der Snoek. Deze laatste volgde in 1879 zijn vader op als gemeentearchitect. Al eerder, in 1866, werd hij opzichter van de kerkelijke gebouwen van de Hervormde Gemeente te Vlaardingen.

Wegens ongehooorzaamheid aan de bevelen van de gemeenteraad werd hij in 1895 als gemeentearchitect ontslagen. In 1898 werd hij ook ontslagen als kerkarchitect en wel om reden dat hij misbruik had gemaakt van zijn beheer van de kerksleutels: hij had zich schuldig gemaakt aan onzedelijke handelingen in het kerkgebouw met een vrouw van verdachte zeden.

Bij zijn overlijden in 1908 werd hij in de Nieuwe Vlaardingsche Courant herdacht als een eenvoudige, maar vakbekwame man. En vakbekwaam was hij zeker, omdat er nog steeds gebouwen van zijn hand bestaan, terwijl die panden die er niet meer zijn om andere reden dan bouwvalligheid zijn gesloopt.

Het Verkooplokaal was voor het Vlaardingen van 1881 inderdaad een 'hoog gebouw'. Naar aanleiding van de aanstaande sloop worden in de Nieuwe Vlaardingsche Courant van 5 april 1935, door S.A. Maarleveld de zogenaamde 'Memoires van het Verkooplokaal', opgetekend. Hij spreekt daarin over *"de hooge kolos van steenen en cement"* en over *"onze massieve wolkenkrabber"*.

Een vrij grote bouwtekening van het pand bevindt zich in de collectie bouwtekeningen van gemeentewerken Vlaardingen in het Stadsarchief.

Uit de bouw van dit pand voor IJzermans door Van der Snoek weten we nu dat er een relatie tussen beiden bestond en dat gaf weer een indicatie voor de ontwerper van een ander, nog steeds bestaand, belangrijk en bekend Vlaardings pand. Maar ter inleiding daarop eerst het volgende.

Al minstens een jaar of achttien geleden werd de studiezaal van het Stadsarchief bezocht door een bejaard echtpaar, de heer en mevrouw Van der Snoek. Ik weet niet meer wat het doel van hun bezoek was, maar toen ik zei dat een aantal leden van de familie Van der Snoek stadsarchitect waren geweest [4] bleek dat de heer van der Snoek

Het Verkooplokaal kort voor de sloop in 1936 gefotografeerd. Het gebouw was toen al een aantal jaren in gebruik als Openbare Bibliotheek en Leeszaal.

een kleinzoon was van de hier boven genoemde Aart van der Snoek. Hij vertelde dat als hij aan de hand van zijn grootvader over de Schiedamseweg liep, dat opa dan meermalen tegen zijn kleinzoon zei dat hij dat pand óók had gebouwd en daarbij wees hij op .... de villa van IJzermans, (Bank Mees & Hope) Schiedamseweg 53!

De combinatie nu van deze opmerking én de relatie IJzermans/Van der Snoek met betrekking tot het Verkooplokaal geven mij de meest waarschijnlijke zekerheid dat Aart van der Snoek ook de ontwerper van de villa IJzermans moet zijn geweest! Temeer omdat de bouw van deze villa kort na de bouw van het Verkooplokaal plaats vond, namelijk in 1883 [5]. Het Verkooplokaal was bij IJzermans kennelijk in de smaak gevallen! Een heel eenvoudige bouwtekening van alleen de gevel bevindt zich in het dossier van de erfpachtsaanvraag.

Uit een archiefvondst bleek voorts dat dezelfde Aart van der Snoek ook nog andere (pak)huizen voor particulieren heeft ontworpen. De eer van de ontdekking hiervan komt toe aan Peter Zuydgeest, die zich als vrijwilliger in het Stadsarchief van vele taken kwijt, maar zo nu en dan een ochtendje de tijd neemt om voor zichzelf eens in de rederijarchieven te duiken. Al lezende in de oude en meestal als 'saai' beschouwde boekhoudingen van rederijen vond hij in de boekhouding van de Maatschappij 'De Noordzee', die onder directie stond van de heren Kikkert, op 31 december 1870 de volgende post:

"Betaald ten laste van het Pakhuis per Kassa aan A. van der Snoek, architect, voor het maken van het bestek en teekeningen en het voortdurende toezigt bij den aanbouw enz. ƒ 500,-; idem voor Voorschotten ƒ 55,75 (...)". [6]

De villa van IJzermans in de oorspronkelijke toestand, met de houten serre aan de westkant van het pand. Op onderdelen wijkt de feitelijke uitvoering van het pand ook hier af van de bouwtekening. Zie de indeling van de gevel onder de vensters.

De hier bedoelde pakhuizen waren die welke stonden op de plaats van het huidige middenstuk en de linkervleugel van het voormalige Hollandiakantoor, nu Vrije Academie, aan de Oosthavenkade. Een enorm grote tekening daarvan, die door de Maatschappij bij een tentoonstelling in Frankrijk werd geëxposeerd, bevindt zich nog steeds in de collectie van het Stadsarchief.

Deze tekening heeft ook min of meer als leidraad gediend bij de restauratie van de twee pakhuizen verderop aan de Oosthavenkade, de nummers 46 en 47, door mij ooit als 'Kikkert's tweeling' betiteld [7], daterend uit 1871, welke vrijwel identiek waren aan de panden uit 1870 en dus ook als ontwerpen van Aart van der Snoek moeten worden beschouwd.

Dankzij weer een ander onderzoek, namelijk het samenvatten van de notulen van zo'n 2500 vergaderingen van de Ned. Hervormde Kerkvoogdij [8], ten behoeve van het nog te verschijnen boek over de Grote Kerk, kon nog een ander bouwwerk van Van der Snoek worden vastgesteld, namelijk twee pastorieën en een kosterswoning van de Hervormde Gemeente aan de zuidzijde van de Maassluissedijk nummers 5-7, tegenwoordig bekend als 'Het Kerkenraadskantoor', met de ernaast gelegen pastorie en latere dokterswoning op nummer 9. Er hadden op die plaats al twee pastorieën gestaan, terwijl de kosterswoning daar tussen in werd gebouwd. Als architect van de Hervormde Gemeente ontwierp en bouwde hij deze drie panden. Het pand Maassluissedijk 7 en 9 in 1868/1869, met aanpassing van de kroonlijst van het naast staande huis op nummer 11, want die kroonlijst zou anders vóór de gevel van de pastorie op nummer 9 uitsteken, wat die gevel zeer zou ontsieren.

Het complex van het Kerkenraadskantoor aan de Maassluissedijk, dat in twee delen tot stand kwam. De pastorie links werd in 1881/82 gebouwd en de pastorie rechts, met links daarvan de kosterswoning en catechisatielokaal in 1868/69. Alles ter vervanging van eerdere bebouwing ter plaatse.

In 1881/1882 volgde de pastorie Maassluissedijk 5. Van der Snoek kreeg voor zijn ontwerp betaald, maar een bedrag van *f* 200,- vond hij te weinig: *"Vermits dat zijn werk goed is, en wil dit gaarne aan het oordeel van deskundigen onderwerpen. Op de uitdrukkelijke vraag* [van de kerkvoogden] *om een bepaalde eisch te hebben, geeft Van der Snoek te kennen, dat hem zijns inziens daarvan f 300,- toekomt, en wordt met algemeene stemmen besloten dit verzoek in te willigen"*. [9]

En zo zijn binnen betrekkelijk korte tijd zes belangrijke Vlaardingse panden voorzien van de naam van de geestelijke vader ervan, Aart van der Snoek, namelijk:

1868/1869	Pastorie en kosterswoning voor de Hervormde Gemeente, Maassluissedijk 7-9, tegenwoordig bekend als het Kerkenraadskantoor van de Hervormde Gemeente (5-7) en de latere dokterswoning Maassluissedijk 9.
1870	Dubbele pakhuizen van Kikkert aan de Oosthavenkade, ter plaatse van een deel van de Vrije Academie, gesloopt 1911.

1871	'Kikkert's Tweeling', Oosthavenkade 46 en 47. Bijna gesloopt, maar gerestaureerd in 1989.
1881	Het Verkooplokaal, Bovendayer 1, gesloopt in 1936.
1881/1882	Pastorie Maassluissedijk 5.
1882	De villa van Adriaan IJzermans, Schiedamseweg 53. Bestaand, behalve de oorspronkelijk houten, met torentjes versierde serre, die werd vervangen door een fantasieloos rechthoekig stenen bouwsel.

Waarvan akte!

Noten

1. Matthijs A. Struijs, Weeshuis Anno 1892: bouw-historisch rapport betreffende het voormalige Weeshuis der Hervormden te Vlaardingen. Vlaardingen, 1989. Inzage: Stadsarchief.
2. Matthijs A. Struijs en G. Veldhoven, De geschiedenis van de rusthuizen der Hervormde Gemeente te Vlaardingen 1886-1983. Vlaardingen, 1983.
3. De uitkomsten van dat onderzoek zijn neergelegd in het artikel Het Verkooplokaal, 'Onze massieve wolkenkrabber', In: M.P.Zuydgeest, J. Borsboom, m.m.v. J. van den Berg, Vlaardingen toen; visserij en stadsbeelden. Foto's van Piet van den Berg, de verzwegen fotograaf. Zaltbommel 2001, p. 16 - 26.
4. Over de vier stadsarchitecten Van der Snoek schreef stadsarchivaris Harm Jan Luth het artikel: De familie Van der Snoek. Een eeuw 'Stadsfabriek' te Vlaardingen (1789-1895), in: Jubileumboek van de Nederlandse Genealogische Vereniging, afdeling Delfland, Delft 2001, p. 9-19.
5. In de tekst over het Verkooplokaal in het boek 'Vlaardingen toen'..., staat op blz. 20 helaas een net te laat ontdekte, zeer storende fout mijnerzijds. De naam Thijs van der Snoek dient daar te worden gelezen als die van zijn zoon Aart van der Snoek!
6. Archief van de Maatschappij 'De Noordzee', inv. nr. 6, blz. 144.
7. Matthijs A. Struijs, Nieuw leven voor Kikkert's tweeling. In: De Haven Rond, Speciale uitgave van de ondernemers rondom de Vlaardingse haven, verzorgd door Uw Thuiskrant/ Groot Vlaardingen, 31 januari 1989, pag. 3.
8. Deze samenvattingen, gebundeld in twee ordners, zijn in de studiezaal van het Stadsarchief ter inzage.
9. Notulen Kerkvoogdij Herv. Gemeente van Vlaardingen c.a., inv.nr. 143, fragmenten op de bladz. 274 t/m 338.

Cultuur-historisch Vlaardingen

Noblesse oblige: sinds de verkiezing tot Vrijwilliger van het jaar (2001) is schrijver dezes aan het proberen om een 'Platform Cultuur-historisch Vlaardingen' van de grond te brengen. Een stuk of 15 organisaties en activiteiten in Vlaardingen zijn onder deze noemer te brengen en met de zomervakantie op komst geef ik graag wat tips en suggesties om 'in stijl' iets met de historie in Vlaardingen te doen.

Wellicht ten overvloede melden we weer, dat u elke week historisch op de hoogte kunt blijven door te luisteren naar het programma 'Oud-Vlaardingen' op Omroep Vlaardingen: uitgezonden elke zaterdag van 10 – 11 uur, en daarna herhaald op zondag om 12.00 uur en op de dinsdag- en donderdagavond om 21.00 uur. Waar? Op de FM-schaal op 105.9 MHz op de Vlaardingse kabel en op 107.8 MHz op een radio-met-antenne.

Ook mag niet onvermeld blijven de Open Monumentendag, op zaterdag 14 september. Als alles goed gaat krijgt u begin september een speciale uitgave van Tijd-Schrift, die mede mogelijk wordt gemaakt (dankzij speciale subsidies) door de Vlaardingse Open Monumentendag-werkgroep. Houdt dus alvast ook die zaterdag vrij!

Op maandag 16 september begint er ook weer een nieuwe cyclus 'Ken uw Stad', waarin u in een 14-tal maandagen (tijdens een middag- en een avond-serie) vrijwel alle facetten van de Vlaardingse geschiedenis en musea te horen krijgt. Hebt u interesse: bel me op werkdagen dan even op (telefoonnummer 435 3322), en ik stuur u alle informatie met gegevens over het inschrijven toe.

Ook deze zomer wordt door het ServiceTeam VVV Vlaardingen weer een aantal Stadswandelingen georganiseerd: op vrijdag 28 juni (19.15), zondag 28 juli (14.00), zondag 25 augustus en vrijdag 27 september (19.15 uur) – vertrek vanaf de Markt voor het oude Stadhuis. In de regel is het aan het eind van de wandeling mogelijk om nog de toren van de Grote Kerk op de Markt te beklimmen. En op de zondagmiddagen wordt de koffiepauze nogal eens verplaatst naar de binnenplaats van het Reederhuis (Muziekmuseum Ton Stolk), waar Eva Timmermans dan ook enkele Vlaardingse Sagen en Legende voordraagt. De kosten voor de wandeling bedragen slechts € 1,25 dat kan dus geen bezwaar zijn!

Eenzelfde soort wandeling, maar dan door de wijk Vlaardinger-Ambacht, wordt op zondagmiddag 1 september gehouden vanaf het Streekmuseum van Jan Anderson. De start is dan om half vier o.l.v. de gidsen van hetzelfde ServiceTeam, en ook de kosten zijn hetzelfde.

En tenslotte vermelden we graag dat elk eerste weekend van de maand op zaterdag en zondag tussen 2 en 4 uur de Museumwoning aan de Vondelstraat 68b weer is opengesteld. U kunt er kosteloos een kostelijk bezoekje brengen, in de sfeer van begin jaren vijftig! De laatste dag van openstelling voor dit jaar is de Open Monumentendag op 14 september.

Arie Ouwendijk

Boekbespreking

Het Assam Herinneringsboek. 25 jaar Zeekadetkorps Vlaardingen. Verkrijgbaar voor € 15,- in de Vlaardingse boekhandels.

Iedereen die wel eens op de Westhavenplaats komt (en wie doet dat niet), heeft daar voor de kade, op de plaats waar eens de Vlaardingse stadskraan stond, ongetwijfeld die grote metalen bak zien liggen. Assam II, staat er op. En kom je er op zaterdag langs, of bij stadsfeesten zoals het Haring- en Bierfeest, dan wemelt het er op en rond ook van de matroosjes. Met de marine heeft dit schip echter niets te maken: het is het onderkomen van de Vlaardingse Zeekadetten. Het Zeekadetkorps is een jeugdvereniging die tot doel heeft de jeugd van 11 tot 18 jaar geïnteresseerd te maken voor alles wat met varen te maken heeft. De Vlaardingse afdeling van het korps bestaat dit jaar 25 jaar en dat was dus de reden om een herinneringsboek uit te geven. Je zou zeggen dat dat dan vooral interessant is voor voormalige zeekadetten, maar dat is zeker niet het geval. Allereerst is het een boek dat door de vele plaatjes en de opmaak het aanzien meer dan waard is, en dat heel plezierig leest. En wat er te lezen valt, is ook doorgaans (op de lijst van ex-zeekadetten na, die dan weer juist vooral voor hen aardig is) uiterst boeiend. Allereerst wordt de geschiedenis van het schip verteld, dat, voordat het in Vlaardingen terecht kwam, vele omzwervingen door Europa heeft gemaakt en verbouwingen heeft doorstaan. Daarna vertelt het schip zelf over alles wat het met de Zeekadetten heeft meegemaakt. En dat geeft een helder en boeiend beeld van wat die jongens en meisjes nu eigenlijk doen. Uiteraard is het geheel doorspekt met aardige anekdotes, die af en toe meer dan alleen een glimlach doen verschijnen. En wie een beetje studeert kan voortaan ook aan de goudkleurige banden op de mouwen van het uniform zien met welke rang hij van doen heeft. Kortom: een leuk boek dat een, voor velen misschien tot nu toe toch wat onbekende club in de schijnwerper zet.

(Eric van Rongen)

Problemen bezorging Tijd-Schrift

De eerste aflevering van Tijd-Schrift is bij een aantal leden buiten Vlaardingen niet of niet op tijd bezorgd. Namens de PTT daarvoor onze excuses. Helaas is het daardoor ook mogelijk dat sommigen de acceptgiro voor de contributie niet hebben ontvangen. Indien u Tijd-Schrift nr. 83 van maart 2002 niet heeft ontvangen, wilt u dat dan melden bij Eric van Rongen, tel. (010) 4749416 of e-mail: erongen@chello.nl.

Ledenactiviteiten

De lezingen van dit voorjaar liggen alweer achter ons. Er resten ons nog enkele buiten-activiteiten voordat we na de zomervakantie weer aan het volgende lezingenseizoen beginnen.

Op zaterdag 29 juni is onze voorjaarsexcursie naar Breda. We hebben een 'bezienswaardig' programma, met een stadswandeling, mogelijk nog een kleine excursie naar het KMA-'Kasteel van Breda' (wordt nog aan gewerkt) en na de lunch facultatief een bezoek aan de Grote- of Onze Lieve Vrouwe-kerk en aan het Breda's Museum, danwel op eigen gelegenheid een nader bezoek aan de stad, b.v. om gezellig te winkelen..

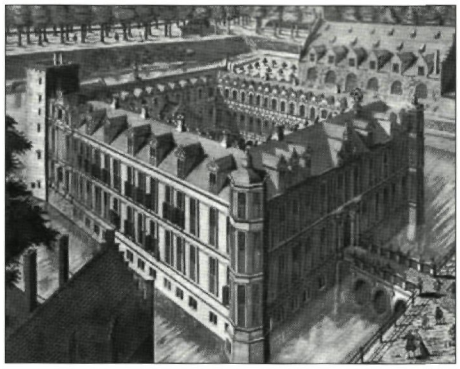

Kasteel van Breda

Wanneer u dit Tijd-Schrift ontvangt, hopen we dat de bus (zo goed als) vol is, maar het is toch verstandig om nog even te informeren naar mogelijke plaatsen. Bel ondergetekende daarvoor even op (werkdagen 435 3322, of thuis 434 2474). En kijk voor alle informatie nog even in ons vorige Tijd-Schrift!

De dinsdag voorafgaand aan de excursie, dus op dinsdag 25 juni, houden we in De Lyndraajer een avond over Breda. Een bestuurslid van de Historische Vereniging van die stad komt ons met woord en beeld bekend maken met datgene wat we op onze excursie verwachten kunnen. Deze bijeenkomst is uiteraard gratis toegankelijk – ook voor niet-deelnemers aan de Breda-excursie!

In het vorige Tijd-Schrift kondigden we aan dat we op zaterdag 28 september een halve-dag-excursie zouden maken naar Voorburg. Omdat er van 27 – 30 september ook een zogenoemd 'Landjuweel' wordt georganiseerd in Vlaardingen, met tal van interessante historische aspecten, nemen we aan dat we u er een plezier mee doen als we de Voorburg-excursie verplaatsen naar zaterdag 21 september.

Zoals inmiddels gebruikelijk, zijn er aan deze excursie geen kosten verbonden (behalve de kosten die u zelf betaalt voor uw reis, entree etc.) en krijgt u zelfs nog een kopje koffie van de Vereniging! Wel is voorwaarde, dat u zich van tevoren aanmeldt (op werkdagen, telefoonnummer 435 3322). Graag uiterlijk vrijdag 13 september, zodat we weten hoeveel belangstelling er voor deze tocht bestaat. Op het programma

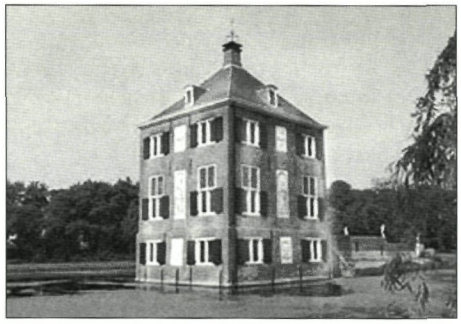

Hofwijck

staan een stadswandeling door het oude Voorburg (o.l.v. een Voorburgse gids) en een bezoek aan Museum Swaensteyn (Stadsgeschiedenis) en het Huygensmuseum Hofwijck (buitenhuis van de dichter, componist en staatsman Constantijn Huygens). We verzamelen dan om 11.00 uur voor het NS-station Voorburg, waar in de buurt ook voldoende parkeerruimte is.

In oktober begint het Vlaardingse lezingenprogramma weer. Op dinsdag 22 oktober is er allereerst een avond over de Broekpolder. Frans Assenberg vertelt dan eerst aan de hand van dia's over de geschiedenis van het gebied, waarna boswachter Roel Blom de gebeurtenissen aldaar vanaf het opspuiten in de jaren zestig tot aan de hedendaagse herten voor het voetlicht brengt.

In november (op de 26e) zullen we onze lezingenavond wijden aan het 100-jarige Sursum Corda, waarover Kees Nieuwstraten (mogelijk met enkele orkestleden) komt vertellen. Nadere informatie over beide avonden volgt, en ook over de activiteiten in het nieuwe jaar: op 21 januari en op 26 februari (wanneer we de Vlaardingse klederdracht weer eens de revue laten passeren).

Maar eerst wens ik u een fijne zomervakantie en dan graag tot in het nieuwe seizoen!

Namens de Commissie Ledenactiviteiten,
Arie Ouwendijk

Op 26 november staat het 100-jarige Sursum Corda centraal.

Historische Vereniging Vlaardingen

internet: www.histvervlaardingen.nl
e-mail: info@histvervlaardingen.nl